ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה יא.

מסורת הש"ס

ב) [פ"ז ה.], ג) [ברכות כט.] יומא עד:, ג) חולין ס., ד) [ל"ל קומתן], ה) [סוטה מו. ע"ש], ו) [ל"ל והמתיר], ז) ברכות מג.; ח) [תוספ' דסוטה פי"ח ה"ג] סוטה יג: קדושין לח., ט) יומא מב. מדה לח.; י) [עמ"ש בס"ד על הגליון מדה לח. כפס הרד"ק], כ) ביצה מז. סנהדרין י"ז.; ל) ל"ל בכפה, מ) [שייך שיר לעמ' יז:], נ) [ב"כ שיך לפס], ס) [ל"ל אחר ד"ה דתקוף], ע) [וע"ש תוס' חולין פ. ד"ה אל מקרי וכו' מ"ש בפס הערוך], פ) [פרק כמן], צ) מ"א, ק) [פרשת כא כא פ"ב].

הגהות הב"ח

(א) נמ' לאחוז מדם שבאלך מליאה דשלים וכו': (ב) שם שבאלך מוציאה דשלים: (ג) שם נירח המאמים החם דתקוף נמלות: (ד) רש"י ד"ה לנגו ע"ש כרים כו' בגיסן. נ"ב ס"א ונגי בראש העולם כתיב דכתיב לעיל מעיה מכן הרים בכמו: (ה) ד"ה בנגיונם בעשם כל אחד ואחד ואחד יבדמים כל אחד ואחד הם"ד: (ו) ד"ה בחדש זיו הוא אייר שבלבי כו' זיומנין דתקופת ניסן נמקן לתוך אייר של לבנה. נ"ב ס"א וקרי ליה זיו ע"ש ניסן של חמה שנולדו בו זיותני עולם: (ז) תוס' ד"ה אלא כו' בנרת העולם ולכי הלר לפסח שנה אחרת היא ולמועד שאחר זה הייגו למועד שאחר זה דבייה"כ:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה אלא וכו' ולמלה דמקיגן וכו'. נ"ב עיין מהרש"א ס"א ויפיה תאר בראשית רבה פרשה מ"ז סימן ז' בד"ה אומה הבנה וכו' ובפירוש שם פרשה נ"ב ד"ה לעי' מדבים יד"ה לבנשה וכו' ועיין גם בנור הקדש בפרשיות הנ"ל. ועי' נ"ש נאמ"ע סי' ד' ס"ק י"ט:

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זָרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן: בראשית א יא
2. וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה: בראשית ב ו
3. וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זָרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: בראשית א יב
4. לְבָשוּ כָרִים הַצֹּאן וַעֲמָקִים יַעֲטְפוּ בָּר יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ: תהלים סה יד
5. וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: בראשית ב א
6. וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיָרֵח הָאֵתָנִים בַּחַג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: מלכים א ח ב
7. וְקָרָא אֶת הַקִּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֵיכָן מוֹשְׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ: במדבר כד כא
8. שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב יְיָ וְהָאֵתָנִים מוֹסְדֵי אָרֶץ כִּי רִיב לַיְיָ עִם עַמּוֹ וְעִם יִשְׂרָאֵל יִתְוַכָּח: מיכה ו ב
9. קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת: שיר השירים ב ח
10. וְיִהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיְיָ: מלכים א ו א 11 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים כֵּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיְיָ אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: דברים לא ב 12 לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא: שמות כג כו 13. הֲיִפְלֶא מִיְיָ דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְלִשָּׂרָה בֵן: בראשית יח יד 14. וְיִהִי לְתִקּוּפַת הַיָּמִים וַתַּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מֵיְיָ שְׁאִלְתִּיו: שמואל א א כ 15. וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ: בראשית ל כב 16. וַיִּשְׁכֹּם בַּבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲוּ לִפְנֵי יְיָ וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתָם הָרָמָתָה וְיָדַע אֶלְקָנָה אֶת חַנָּה אִשְׁתּוֹ וּזְכָרָהּ יְיָ: שמואל א א יט 17. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ: ויקרא כג כד 18. כִּי פָקֹד יְיָ אֶת חַנָּה וַתַּהַר וַתֵּלֶד שְׁלֹשָׁה בָנִים וּשְׁתֵּי בָנוֹת וַיִּגְדַּל הַנַּעַר שְׁמוּאֵל עִם יְיָ: שמואל א ב כא 19. וַיְיָ פָקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְיָ לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: בראשית כא א 20. תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: תהלים פא ד

בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים. רבי יהושע מולה בהא כרוב ספרים ואע"פ שהתחילו המכות מניסן דמשפט המלכים י"ב קדם לדמנן בעדיות (פ"ב משנה י) מ"מ לא פסקה עבודה עד תשרי: **לקומתן** לדעתם לצביונם. לצביונם לשון יופי כמו לעטרת לבי (ישעיה כח) דדרך בהמה מיה ושוף כשבליים [גדלים] בגוי בכח בדעת ובקומה וכל זה היה במעשה בראשית בתחלת יצירתם וכולהו נפקי מדכתיב לבאם ב): **שנולדו** בו זיותני עולם. דאע"ג דאייר קרי ליה זיו ל"ק מידי כדפי' בריש פירקין (דף כ: ד"ה בחדש זיו): **את** מספר ימיך אמלא. בסוף המולן (יבמות דף ל, וסס) אמר אלו שני דורות: **אלא** דקאי בחג וקאמר לה בניסן. סוגיא דשמעתא מוכח דבתשרי נמוד אבראם אביו דבפרק הסוכר את הפועלים (נ"מ דף פו:) אמר בשלוחי של מילה בתו אלנו מלאכים ואז נאמר לו למועד אשוב אליך כעת חיה ובפרקי דרבי אליעזר ג) נמי אמרינן דביום"כ נמול ל"ש והשתא הא דאמר בחג לאו דוקא דשני ימים לפני החג הוה כיון דנמול ביום"כ ואע"ג דמשמע הכא למועד לאשון הכי קאמר למועד לאשון אמר החג זה דקיימא ביה דכאילו קיימי בחג דמי כיון דלא הוה בו כי אם שני ימים לפניו א) ולמאי דמסקינן דיולדת לשבעה יולדת למקוטעין לא הוה ליה לשנויי שנה מעוברת היתה דכי מדלית נמי ימי טומאה טבלה נמי בגיל חמיסי לחג ואפשר דילדה ביום אחרון של פסח אלא משום דאמרינן בסדר עולם ובמכילתא בפרשת ויסעו בני ישראל מרעמסס (אמרי') דבט"ו בניסן נולד יצחק ג) [ומיהו פליגי אדהכא דקאמר נמי בט"ו בניסן דכר הקב"ה עם אברהם בט"ו בניסן באו מלאכים לבשרו] וכי מאיר אליה לבור יסד בתעריב של פסח ומצות אפה ויאכלו בגיגי חג פסח ואמרי' בברלאשית רבה לוטי ועשי עוגות הדא אמרת שפסח היה וכל הני לא ס"ל למועד אשוב אליך כעת חיה למועד לאשון אלא בלומר למועד זה שהוא פסח וכן תרגם אונקלוס כעת חיה כעת לאתון קיימין והשתא הא דכתיב בפרשת מילה אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת (בראשית יז) ואמרינן [בתמלדם תמומות] ד) תלמד שקרא לו סריטה בכותל לשנה האחרת על כרחך דבט"ו בניסן נאמר וכו ביום נמול וכו ביום באו מלאכים בשנה זו תימה דכל הני דאמרי בתשרי הוה היכי מקיים ההוא קרא דלמועד הזה בשנה האחרת ואין יתכן לומר שנעטוה בפסח ולא נמול עד תשרי והלא זריזין מקדימין למצות ועוד הכתיב בעלם היום הזה (שם) בו ביום שלוחו מל ואומר ר"ת דהני דאמרי בתשרי סבירא להו דכרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם (ה) ולכתי הדר לפסח שנה אחרת למועד הזה היינו למועד אחר דביום הכפורים אמר לו וקרוב לסוכות כלומר למועד הזה לאשון של שנה אחרת:

גילה

בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו בתשרי עתידין ליגאל ר' יהושע אומר [ה]בניסן נברא העולם בניסן נולדו אבות בניסן מתו אבות בפסח נולד יצחק [ו]בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה בר"ה יצא יוסף מבית האסורין בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל תניא ר"א אומר מנין שבתשרי נברא העולם שנאמר [1]ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי איזהו חדש שהארץ [ח] מוציאה דשאים ואילן מלא פירות הוי אומר זה תשרי ואותו הפרק זמן רביעה היתה וירדו גשמים וצימחו שנא' [2]ואד יעלה מן הארץ ר' יהושע אומר מנין שבניסן נברא העולם שנא' [3]ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע ועץ עושה פרי איזהו חדש שהארץ [ט] מליאה דשאים ואילן מוציא פירות הוי אומר זה ניסן ואותו הפרק זמן בהמה וחיה ועוף שמזדווגין זה אצל זה שנאמר [4]לבשו כרים הצאן וגו' ואידך נמי הא כתיב עץ עושה פרי ההוא לברכה לדורות הוא דכתיב ואידך נמי הא כתיב עץ פרי ההוא כדר' יהושע בן לוי [ו]דא"ר יהושע בן לוי כל מעשה בראשית [ז](לקומתן) נבראו לדעתן נבראו לצביונן נבראו שנא' [5]ויכלו השמים והארץ וכל צבאם אל תקרי צבאם אלא צביונם ר"א אומר מנין שבתשרי נולדו אבות שנא' [6]ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האיתנים בחג ירח שנולדו בו איתני עולם מאי משמע [כ]דהאי איתן לישנא דתקיפי הוא כדכתיב [7]איתן מושבך ואומר [8]שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ ואומר [9]קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות מדלג על ההרים בזכות אבות מקפץ על הגבעות בזכות אמהות ר' יהושע אומר מנין שבניסן נולדו אבות שנאמר [10]ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו בירח שנולדו בו זיותני עולם [י](ואידך נמי הכתיב) בירח האיתנים התם [ג] דתקיפי במצות ואידך נמי הכתיב בחדש זיו ההוא דאית ביה זיוא לאילני [ו]דאמר רב יהודה [א]האי מאן דנפק ביומי ניסן וחזי אילני דמלבלבי אומר ברוך שלא חיסר מעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם מ"ד בניסן נולדו בניסן מתו מ"ד בתשרי נולדו בתשרי מתו שנאמר [11]ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום [פ]שאין ת"ל היום ומה ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום מחדש לחדש שנאמר [12]את מספר ימיך אמלא בפסח נולד יצחק מנלן כדכתיב [13]למועד אשוב אליך אימת קאי אילימא בפסח וקאמר ליה בעצרת בחמשין יומין מי קא ילדה אלא דקאי בעצרת וקאמר ליה בתשרי אכתי בחמשה ירחי מי קא ילדה אלא דקאי בחג וקאמר לה בניסן אכתי בשיתא ירחי מי קא ילדה תנא אותה שנה מעוברת היתה סוף סוף כי מדלי מר יומי טומאה בצרי להו [כ]אמר מר זוטרא אפילו למ"ד יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין יולדת לשבעה יולדת למקוטעין שנאמר [14]ויהי לתקופות הימים [כ]מיעוט תקופות שתים ומיעוט ימים שנים בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה מנלן א"ר אלעזר אתיא פקידה פקידה אתיא זכירה זכירה כתיב ברחל [15]ויזכור אלהים את רחל וכתיב בחנה [16]ויזכרה ה' ואתיא זכירה זכירה מראש השנה דכתיב [17]שבתון זכרון תרועה פקידה פקידה כתיב בחנה [18]כי פקד ה' את חנה וכתיב בשרה [19]וה' פקד את שרה בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין מנלן [כ]דכתיב [20]תקעו בחדש שופר [ל](בכסא) ליום חגנו כי חק לישראל הוא וגו' עדות

בנה כרוב ספרים ואע"פ שהתחילו המכות מניסן דמשפט המלכים י"ב קדם לדמנן בעדיות (פ"ב משנה י) מ"מ לא פסקה עבודה עד תשרי: **לקומתן** לדעתם לצביונם. לצביונם לשון יופי כמו לעטרת לבי (ישעיה כח) דדרך בהמה מיה ושוף כשבליים [גדלים] בגוי בכח בדעת ובקומה וכל זה היה במעשה בראשית בתחלת יצירתם וכולהו נפקי מדכתיב לבאם ב): **שנולדו** בו זיותני עולם. דאע"ג דאייר קרי ליה זיו ל"ק מידי כדפי' בריש פירקין (דף כ: ד"ה בחדש זיו): **את** מספר ימיך אמלא. בסוף המולן (יבמות דף ל, וסס) אמר אלו שני דורות: **אלא** דקאי בחג וקאמר לה בניסן. סוגיא דשמעתא מוכח דבתשרי נמוד אבראם אביו דבפרק הסוכר את הפועלים (נ"מ דף פו:) אמר בשלוחי של מילה בתו אלנו מלאכים ואז נאמר לו למועד אשוב אליך כעת חיה וכפרקי דרבי אליעזר ג) נמי אמרינן דביום"כ נמול ל"ש והשתא הא דאמר בחג לאו דוקא דשני ימים לפני החג הוה כיון דנמול ביום"כ ואע"ג דמשמע הכא למועד לאשון הכי קאמר למועד לאשון אמר החג זה דקיימא ביה דכאילו קיימי בחג דמי כיון דלא הוה בו כי אם שני ימים לפניו א) ולמאי דמסקינן דיולדת לשבעה יולדת למקוטעין לא הוה ליה לשנויי שנה מעוברת היתה דכי מדלית נמי ימי טומאה טבלה נמי בגיל חמיסי לחג ואפשר דילדה ביום אחרון של פסח אלא משום דאמרינן בסדר עולם ובמכילתא בפרשת ויסעו בני ישראל מרעמסס (אמרי') דבט"ו בניסן נולד יצחק ג) [ומיהו פליגי אדהכא דקאמר נמי בט"ו בניסן דכר הקב"ה עם אברהם בט"ו בניסן באו מלאכים לבשרו] וכי מאיר אליה לבור יסד בתעריב של פסח ומצות אפה ויאכלו בגיגי חג פסח ואמרי' בברלאשית רבה לוטי ועשי עוגות הדא אמרת שפסח היה וכל הני לא ס"ל למועד אשוב אליך כעת חיה למועד לאשון אלא בלומר למועד זה שהוא פסח וכן תרגם אונקלוס כעת חיה כעת לאתון קיימין והשתא הא דכתיב בפרשת מילה אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת (בראשית יז) ואמרינן [בתמלדם תמומות] ד) תלמד שקרא לו סריטה בכותל לשנה האחרת על כרחך דבט"ו בניסן נאמר וכו ביום נמול וכו ביום באו מלאכים בשנה זו תימה דכל הני דאמרי בתשרי הוה היכי מקיים ההוא קרא דלמועד הזה בשנה האחרת ואין יתכן לומר שנעטוה בפסח ולא נמול עד תשרי והלא זריזין מקדימין למצות ועוד הכתיב בעלם היום הזה (שם) בו ביום שלוחו מל ואומר ר"ת דהני דאמרי בתשרי סבירא להו דכרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם (ה) ולכתי הדר לפסח שנה אחרת למועד הזה היינו למועד אחר דביום הכפורים אמר לו וקרוב לסוכות כלומר למועד הזה לאשון של שנה אחרת:

נולד יצחק שנאמר למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן. ואוקימנא בחג בתשרי הוה קאי, ואותה שנה מעוברת היתה, ואמ' ליה למועד אשוב אליך, והוא מועד הפסח. אמר מר זוטרא אפילו למאן דאמר יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין אלא לט' חדשים מלאין מיום ליום, היולדת לז' יולדת למקוטעין, דקיימא לן ביום שביעה המלאך [נ"א: שבישרו המלאכים] אותה שעה פירסה נדה וישבה (ר') [ז'] ימים בנדתה ולדה בפסח, ונמצאת שילדה לז' חדשים פחות ה) שבעה ימים. בראש השנה נפקדה חנה. נמר זכירה זכירה, בחנה כתיב ויזכרה ה' וכתיב בראש השנה שבתון זכרון תרועה. מה זכרון זה בראש השנה, אף זכירה שנאמרה בחנה בראש השנה. ונמרי שתיהן שרה ורחל מחנה, ונמרה רחל מחנה בזכירה זכירה, ונמרה שרה מחנה בפקידה פקידה.

ה) תוס' ל"ל פסחים ז' ימים ועי' נמוס' כתן נד"ל אלא.

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פ"ט מהלכות ברכות הל' יג סמג עשין מ טוש"ע א"ח סימן רכו:

מוסף רש"י

לדעתן נבראו. שהתיעס שיכולים והם ראוהו (חולין ס.). לצביונן נבראו. כדתנן שנתרי לסם (שם). כדכתיב איתן מושבך. ויש כמלנ קנך, אלמא איתן הוא סלע (סוטה מו:). **והאיתנים** מוסדי ארץ. הם הרים וכל הר של אמנים הוא (שם). **היום** מלאו ימי ושנותי. ביום זה נולדתי (סוטה יג:). **ויהי לתקופות הימים.** הרי שפה מדשים וכ' ימים (יבמות מב:). **ומיעוט ימים שנים.** דכל מקום שנאמר ימים ולא נאמר כמה, תפוס המעוט כיון ולא המרובה, שאם אתה אומר ימים שלשה או ארבעה אני אומר עשרה או מאה, כך שנו חכמים כל שמעוטו מרובה ומעוטו מועטת תפוס מרובה לא תפוס, תפוס מועט תפוס, הלכך כאן שנאמר ימים מכון שנכנסו שני ימים בחדש שביעי ילדה (נדה לח:).

רבינו חננאל

בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, בניסן נגאלו, בתשרי עתידין ליגאל. ר' יהושע אומר בניסן נברא העולם, בניסן נולדו אבות, בניסן מתו אבות, בפסח נולד יצחק, בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין, בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים. בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל. תניא ר' אליעזר אומר מנין שבתשרי נברא העולם שנאמר ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי, איזהו חודש שהארץ מוציאה דשאים ואילן מלא פירות כדכתיב עץ פרי, הוי אומר זה תשרי, ואותו הפרק זמן רביעה היה וירדו גשמים עליהם וצימחו, שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה, ר' יהושע אומר מנין שבניסן נברא העולם שנאמר ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עושה פרי אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים כי טוב, ר' יהושע דייק מעץ עושה [פרי], והאי כתיב עץ פרי לכדר' יהושע בן לוי, דאמר בפרק אילו טריפות כל מעשה בראשית בקומתן נבראו, כלומר גדולים מלאים, ולדעתן נבראו לא כדעת התינוקות אלא כדעת [נ"א: לדעת] הגדולין, לצביונם נבראו, לתוארם [כלומר] ביופיותם שנאמר וכל צבאם, ופרשינן לצביונן. ר' אליעזר אומר בירח האיתנים, ירח שנולדו בו איתני עולם, הם היסודות, שמעו הרים את ריב יי, והם מלשון ההרים האבות, והאיתנים מוסדי ארץ, כלומר הם היסודות. ר' יהושע אומר בירח זיו שנולדו בו זיותני עולם. ולדברי הכל כתודש שנולדו בו, בו כתודש מתו, שהקב"ה ממלא שנות הצדיקים מיום ליום, שנאמר את מספר ימיך אמלא. בפסח